

YUNAN ZIRHLISI AVEROF'UN OSMANLI DONANMASI VE EKONOMİSİ ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

Necmi ODABAŞI¹

ÖZET

Barbaros Hayrettin Paşa'nın kaptan-ı deryalığı döneminde Akdeniz'i Türk Gölü haline getiren Osmanlı Donanması, Avrupa'daki teknik gelişmeleri takip edemeyerek zayıflamıştır. Osmanlı'dan ayrılmış küçük bir devlet olan Yunanistan, 1909 yılında İtalyanlardan aldıkları Averof adını verdikleri zırhlı sayesinde Osmanlı'dan daha etkili bir donanmaya sahip olmuştur. İttihat ve Terakki yönetimi, bu durum üzerine her ne kadar Almanya'dan iki savaş gemisi almışsa da, artık iyice yaşlanmış olan bu gemiler, Averof karşısında zayıf kalmışlardır. Averof zırhlısının Yunanlılar tarafından satın alınması; Osmanlı donanmasının güçlendirilmesi için halktan yardım toplanması yanında, "milli iktisat" politikasının ortaya çıkmasında ve "milli burjuvazi" oluşturulmasında etkili olmuştur.

Anahtar Kelimeler: *Averof zırhlısı, Osmanlı donanması, milli ekonomi, milli burjuvazi.*

ABSTRACT

The Effects of Greek Battleship Averof on Ottoman Navy and Economy

During the period of Barbaros Hayrettin Pasha, the Mediterranean Sea became a Turkish sea. But Ottoman navy weakened because of not being able to follow the technical developments in Europe. Greece, a small country that separated from the Ottoman Empire, thanks to battleship named Averof, purchased from Italy, became more powerful than Ottoman navy in 1909. The head of "İttihat ve Terakki", purchased two battleships from Germany, but these ships were old and weak compared to Averof. Purchase of Averof by the Greeks, led to some results. First Ottoman State started to collect money from public to strengthen the Ottoman navy, second it effected "national economy" policy and the creation of "national bourgeoisie".

Key Words: *Averof battleship, Ottoman navy, national economy, national bourgeoisie.*

¹ Dr., necmiodobasi@hotmail.com

GİRİŞ

XIX. yüzyıl başlarından itibaren, eski yelkenli ve kürekli gemilerin yerine kömürle çalışan buharlı gemilerin ortaya çıkması ve zırhlı gemilerin yapılmasıyla daha etkin ve güçlü donanmalar ortaya çıkmıştır. Sanayi İnkılabıyla birlikte hammadde ve pazar ihtiyacı artmış ve bunun sonucunda da sömürgecilik geniş bir coğrafyaya yayılmıştır. Sanayileşmesini tamamlayan devletlerin, mevcut sömürgelerini koruma ve yeni sömürgeler elde etme istekleri onların güçlü ve modern donanmalara olan ihtiyaçlarını artırmıştır. Bu sebeplerden dolayı klasik ahşap gemilerin yerini top ateşine dayanıklı zırhlılar almaya başlamıştır. Zırhlıların ateş menzili ve hızları da denizlerdeki hâkimiyet ve üstünlük mücadelesinde çok etkili hale gelmiştir. II. Meşrutiyet Dönemi'nin başlarında İttihat ve Terakki yöneticileri II. Abdülhamit döneminde ihmal edildiğini düşündükleri Osmanlı Donanmasını güçlendirmek amacıyla bu konuda çalışmalarda bulunmaya başlamışlardır. En azından mevcut topraklarımızı elimizde tutmak amacıyla çağın gerektirdiği modern bir donanmaya sahip olmanın gerekliliğine inanan İttihatçılar değişik arayışlara girmişlerdir. Yunanlıların İtalyan Orlando kardeşlerden Averof adını verdikleri, ateş gücü ve sürati yüksek zırhlıyı satın alması İttihat ve Terakki yönetiminin bu arayışlarını hızlandırmış, ancak ekonomik imkânlar/imkânsızlıklar istenilen donanmanın kurulmasına fırsat vermemiştir².

1. II. Meşrutiyet Öncesinde Osmanlı Donanmasına Genel

Bakış

Osmanlı Devleti, Osman Gazi döneminde Mudanya'nın fethedilmesiyle birlikte denize ulaşmış ve Orhan Gazi döneminden itibaren denizlerde faaliyet göstermeye başlamıştır. Karesioğulları'nın Osmanlı'ya katılmasıyla birlikte sınırları Ege Denizi'ne ulaşan Osmanlı'nın denizlerdeki etkinliği de giderek artmış ve Çanakkale Boğazı yoluyla Rumeli'ye geçilmiştir. Rumeli'ye iddia edildiği gibi sallarla değil Karesioğulları'ndan elde edilen gemilerle geçilmiş olması daha gerçekçi bir yaklaşım olacaktır³. Çelebi Mehmet döneminde Ortaçağ'ın denizci devletlerinden olan Venedik'le yapılan savaşta alınan yenilgi, henüz Osmanlı'nın denizlerde yeterince etkili olamadığını göstermiştir. Fatih Sultan Mehmed döneminde ise donanmaya verilen önemin giderek artmaya başladığı görülmektedir.

² Taha Akyol, *Rumeli'ye Elveda: 100. Yılında Balkan Bozgunu*, Doğan Yayıncılık, 3.b., İstanbul, Şubat 2014, s. 293.

³ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Devletinin Merkez ve Bahriye Teşkilatı*, TTK Yayınları, 3.b., Ankara, 1998, s.389.

Fatih Sultan Mehmed üç tarafı sularla çevrili tarihi yarımada'yı fethetmek amacıyla donanmanın olmazsa olmaz olduğunu göyerek kuşatma için 350-400 parçalık bir donanma hazırlatmıştır. Bu gemilerden bir kısmının kızaklarla Haliç'e indirilmesi maddi ve manevi yönden İstanbul'un fethinde etkili olmuştur⁴.

İstanbul'un fethinden sonra donanma; İmroz, Taşoz, Semadirek, Limni, Eğriboz ve Midilli adalarını alarak Ege'yi Türk gölü haline getirmiştir. Rodos kuşatılmış ancak alınamamış, Kırım fethedilerek Karadeniz de Türk gölü haline getirilmiştir. Bu dönemde ayrıca, Gedik Ahmed Paşa komutasındaki Osmanlı donanması İtalya'ya gönderilmiş ve Osmanlı'nın İtalya'da fethettiği tek yer olan Otranto ele geçirilmiştir⁵.

Osmanlı Donanması en ihtişamlı dönemini ise Kanuni Sultan Süleyman devrinde Barbaros Hayreddin Paşa'nın Kaptan-ı Deryalığında yaşamıştır. Bu dönemde Preveze Deniz Savaşı'nda (1538) Andrea Doria komutasındaki 600 parçalık Haçlı Donanması 122 parçalık Osmanlı Donanması tarafından mağlup edilmiş ve böylece Akdeniz Türk gölü haline gelmiştir. Ardından Trablusgarp ve Tunus'un fetihleri, Cerbe Deniz Savaşı, Hint Deniz Seferleri Osmanlı Donanması'nın nüfuzunun geniş bir alana yayılmasında etkili olmuştur. Osmanlı donanması, eskisi kadar olmasa da denizlerde alınan son yer olan Girit'in fethine (1644-1699) kadar Akdeniz'de üstünlüğünü sürdürmüştür. Ancak Girit kuşatması sırasında Venediklilerin kullandığı kalyonlar karşısında Osmanlı donanmasının zayıf kalması - hatta Çanakkale Boğazı'ndan donanmamızın çıkışına müsaade edilmemesi - üzerine donanmadaki gemilerde bazı değişikliklere gidilmiştir. Artık Osmanlı donanmasında da kadirgadan kalyona geçişler başlamıştır⁶.

Osmanlı donanması klasik dönemde; kürekli, yelkenli ve hem kürekli hem yelkenli gemilerden oluşurdu. Kürekle yürüten gemilere genel olarak çekdiri denirdi. Bunlar da kürek sayısına göre karamürsel, aktarma, çamlıca, kütük, atkayığı, kancabaş, şayka, kırılgaç, firkate, kalite (galyot), pergende, mavna, kadirga, baştarde vs. gibi isimlerle anılırdı. Yelkenle hareket eden gemiler ise iki ve üç direkli olarak iki gruba ayrılırdı. İki direkli yelkenli gemilerin belli başlıları şunlardı: Şalope, brik, uskuna, şehtiye (şitye). Üç direkli gemilerin başlıcaları ise korvet, barça, kalyon, firkateyn isimleriyle anılırdı. Nehirlerde seyreden ve adına "*ince donanma*" denilen

⁴ İdris Bostan, "XV-XVI. Yüzyıllarda Osmanlı Devleti'nin Deniz Politikası", *XV-XVI. Asırları Türk Asrı Yapan Değerler*, İSAV Yayınları, İstanbul, 1997, ss.185-204, s 87.

⁵ Bostan, "Deniz Politikası", s. 88.

⁶ İdris Bostan, "XVII. Yüzyılın İkinci Yarısında Osmanlı Gemi Teknolojisi'nin Değişimi Kadirga'dan Kalyona", *Osmanlı Araştırmaları*, S. XXIV, ss. 65-86, s. 69-70

küçük donanma ise; uçurma, varna, karamürsel, aktarma, üstüaçık, kırlangıç vs. gibi hafif ve küçük gemilerden oluşurdu⁷.

Osmanlı Donanması, farklı dönemlerde baskınlara maruz kalmış ve büyük kayıplar vermiştir. Donanma, ilk kez Kıbrıs'ın fethinden sonra İnebahtı'da haçlılar tarafından yakılmıştır (1571). Uluç Ali Reis bu bozguna, komutasındaki 30 kadar gemiyi kurtarmayı başarmış ve bu başarısından dolayı kendisine kılıç unvanı verilerek kaptan-ı deryalığa getirilmiştir⁸. İnebahtı'dan sonra görülen ikinci büyük felaket, 1768-1774 Osmanlı Rus Savaşı sırasında, 1770 yılında Çeşme'de uğradığı saldıdır. Baltık denizinden hareket eden Rus donanması, İngiliz ve Danimarkalı denizcilerin yardımıyla Cebelitarık Boğazı'ndan geçerek Çeşme'de bulunan Osmanlı donanmasını yakarak yok etmiştir⁹. Üçüncü baskın ise, Mora İsyanı sırasında İngiltere, Fransa ve Rusya'dan oluşan Avrupa Devletleri donanmasının Navarin'de Osmanlı donanmasını yakmasıdır. Son baskın ise Kırım Savaşı sırasında Rus donanmasının Sinop'ta bulunan Osmanlı donanmasını yakma olayıdır¹⁰.

Osmanlı Donanması'nın bu şekilde Avrupa donanmaları karşısındaki yıkımları ve denizlerde üstünlük kurma düşüncesi, Osmanlı'yı bu alanda da ıslahat yapmaya zorlamıştır. XVIII. yüzyılda batının ilerleyen tekniği karşısında zayıf kalan Osmanlı donanmasını geliştirmek amacıyla ıslahatlar yapılmıştır. Modern tekniklerle gemi inşası ve teknik eleman yetiştirilmesi düşüncesiyle 1773'te Mühendishane-i Bahri-i Humâyûn kurulmuştur. Fakat III. Selim'in tahta çıkmasına kadar bu düşünce gerçekleştirilerek modern bir donanmaya kavuşulamamıştır. III. Selim döneminde donanma ve tersanenin düzenlenmesi işiyle görevlendirilen Kaptan-ı Derya Küçük Hüseyin Paşa'nın çalışmalarıyla atıl durumda bulunan 15 tersane faaliyete geçirilerek 45 gemi yaptırılmış ve donanma mükemmel bir hale getirilmiştir. II. Mahmud döneminde de tersanelere ve gemi yapımına büyük önem verilmiştir. Ancak 1827'de Osmanlı donanmasının Navarin'de yakılması bütün bu gayretleri bir anda yok etmiştir¹¹.

⁷ Abdülkadir Özcan, "Osmanlı Askerî Teşkilâtı", *Osmanlı Devleti ve Medeniyeti Tarihi*, C. I, ed. Ekmeleddin İhsanoğlu, IRCICA Yayınları, İstanbul, 1994, ss. 337-373, s. 364-365.

⁸ İdris Bostan, "Kılıç Ali Paşa", *Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, Ankara, 2002, C. XXV, ss. 411- 412, s.411.

⁹ İdris Bostan, "Osmanlı Bahriyesinde Modernleşme Hareketleri, Tersâne'de Büyük Havuz İnşası", *150. Yılında Tanzimat*, TTK Yayınları, Ankara 1992, ss. 69-100, s. 69.

¹⁰ Enver Ziya Karal, *Osmanlı Tarihi* C. V, TTK Yayınları, Ankara, 1996, s. 235.

¹¹ S. Mübahat Kütükoğlu, "Osmanlı İktisadî Yapısı", *Osmanlı Devleti ve Medeniyeti Tarihi*, C. I, ed. Ekmeleddin İhsanoğlu, IRCICA Yayınları, İstanbul, 1994, ss. 513-650, s. 619.

Osmanlı Donanması'nın Sinop'ta yakılmasından sonra Abdülaziz döneminde üstünlük kurma adına, 15 zırhlı, 11 kruvazör, 40 torpidobot, 7 gambot ve 57 yardımcı gemiden oluşan 130 parçadan oluşan bir donanma kurulmuştur. Ancak bu donanmadan, gerekli teknik elemanlar yetiştirilmediğinden ve plansız programsız bir şekilde kurulduğundan verimli bir şekilde istifade edilememiştir. Bunun yanında donanmanın kullanılmayarak Haliç'te atıl bir vaziyette bekletilmiş olması da bu donanmadan beklenen verimin alınmasını engellemiştir¹². II. Abdülhamit döneminde de donanmaya gereken önem verilmemiş, özellikle daha önce donanmanın yakılmasıyla birlikte oluşan zararlar düşünüldüğü için az sayıda, küçük ve ateş gücü zayıf gemiler satın alınmıştır. Bu gemiler de büyük ölçüde Haliç'te tutularak kullanılmadığı için atıl vaziyette çürümeye terk edilmiştir. Özellikle 1897 yılındaki Yunan Savaşı'nda donanmadan yararlanılmak istenmiş ama zar zor Haliç'ten çıkarılan donanma Çanakkale'yi zor geçmiş ve ilk top atışı denemesinde gemilerin büyük kısmında kızaklar parçalanarak toplar güverteye serilmiştir¹³.

Bu durum üzerine II. Abdülhamit, donanmayı iyileştirmek amacıyla birkaç yeni gemi alma ihtiyacı hissetmiştir. Yeni alınan gemilerden Hamidiye ve Mecidiye Kruvazörleri ile Fransa'da yaptırılan dört muharip torpidonun iyi olduğu, ancak İtalya'dan alınan torpidolarla Almanya'dan alınan Peyk-i Derya, Peyk-i Şevket, Berk-i Satvet isimindeki kruvazörlerin pek işe yaramadığı belirtilmektedir¹⁴.

Haliç'ten çıkarılan donanmaya ait gemilerin bazılarının ilk ateşlerinde kızaklar parçalanmış ve toplar güverteye serilmiştir. II. Abdülhamit donanma yerine daha çok demiryoluna önem vererek özellikle deniz yoluyla hacca giden hacıların yolculuklarını rahatlatmaya ve ulaşım ve nakliye için demiryollarını kullanmaya başlamıştır.

II. Meşrutiyet'in ilanıyla birlikte donanmaya önem verilmesi gerektiğini düşünen yeni yönetim Bahriye'nin ıslahı için Amiral Gamble başkanlığında bir heyet kurdurmuştur. Gamble'nin Osmanlı Donanması ile ilgili: "... Donanma irili ufaklı 15 gemiden kurulmuştur. Bu gemiler bir hurda yığından başka bir şey değildir. Süratli bir zırhlı kruvazörün ateşi

¹² Hüsnü Özlü, "Arşiv Belgeleri Işığında Balkan Savaşları'nda Ege Adaları'nın İşgali Süreci", *ÇTTAD (Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi)*, XII/25 (2012-Güz), ss. 9-32, s. 10.

¹³ Mehmet Şükrü, *Bahriyemizin Tarihçesi*, Mertebeyn-i Osmaniye Matbaası, İstanbul, 1328, s. 32.

¹⁴ Tüccarzade İbrahim Hilmi, *Balkan Harbinde Neden Münhezim Olduk*, Artin Asaduryan ve Mahdumları Matbaası, İstanbul, 1329, s. 70.

karşısında bunların yarım saat içinde yok olması mümkündür.” şeklinde bir değerlendirme yapmıştır¹⁵.

2. Averof Zırhlısının Yunanlılar Tarafından Satın Alınmasının Osmanlı Donanması Üzerine Etkileri

XIX. yüzyıl sonlarından itibaren Sanayi İnkılabı ve teknik alandaki gelişmelerin etkisiyle sömürgelerine rahat ulaşmak ve onları korumak isteyen Avrupalı devletler donanmaya büyük önem vermişler buharlı ve zırhlı gemiler yapmışlardır. XX. yüzyıl başında siyasi birliğini yeni kurmuş ve sanayileşmekte olan İtalya kendileri için Orlando kardeşlere 3 zırhlı siparişi vermiş, ancak zırhlılardan üçüncüsünü satın almamıştır. Orlando kardeşler de 1909 yılında, ellerinde kalan bu üçüncü gemiyi satmak için Osmanlı Devleti’ne teklifte bulunmuştur. Donanmayı güçlendirmek isteyen Osmanlı yönetimi, zırhlıyı almak istemiş ancak ekonomik sıkıntılar nedeniyle biraz çekimser kalmıştır. Bunun üzerine Orlando kardeşler zırhlıyı Yunanistan’a teklif etmişlerdir. Osmanlı gibi büyük bir devletin alamadığı bir gemiyi Yunanlılar da almaya güç yetiremeyeceklerini görmüşlerdir. Fakat bu sırada Yunanlılara böyle bir teklif yapıldığını haber alan George Averof¹⁶ Vakfı, yaklaşık 24.000 drahmi fiyat teklif edilen gemi için Yunan Devleti’ne, gemiye George Averof’un adının verilmesi şartıyla 8.000 drahmi hibe etmiştir. Bu parayı alan Yunan Devleti de kalan parayı tamamlayarak gemiyi satın almıştır¹⁷.

Yunanlıların böyle bir zırhlı alması üzerine denizlerde en azından Yunanlılarla az da olsa mücadele edebilecek bir gemiye sahip olmak isteyen İttihat ve Terakki yönetimi yeni gemi arayışlarına girmiştir. Bu sırada Osmanlı donanmasının içinde bulunduğu zayıf durumdan yararlanan Girit bağımsızlığını ilan etmiş, bu durum ise halkı galeyana getirmiş ve Donanma-

¹⁵ Enver Ziya Karal, *Osmanlı Tarihi*, C. IX, TTK Yayınları, Ankara, 1996, s. 321.

¹⁶ George Averof, Yanya yakınlarındaki Metsova’ya dünyaya gelmiş, 17 yaşında Moskova’da amcasının firmasında işe başlamış ve amcasının ölümünden sonra mirası kendisine kalmıştır. Kırım Savaşı sırasında Rus ordusunun ihtiyacını karşılaması sonucunda kısa sürede zenginleşmiş ve daha sonra İskenderiye’de bankerlik yapmaya başlamıştır. Hiç evlenmeyen George Averof, ölümünden sonra malvarlığını Yunan donanmasına bağışlamıştır. Pek çok bağışta bulunan Averof’un en önemli yardımlarından biri de 1896 yılında ilk kez düzenlenen olimpiyatlar için Atina’da bulunan olimpiyat stadını yaptırmıştır. 7.500.000 \$’dan fazla hayır faaliyetinde bulunduğu belirtilen Averof, 3 Ağustos 1899’da 70 yaşında İskenderiye’de vefat etmiştir. *The New York Times*, August 4, 1899.

¹⁷ Zafer Toprak, “Balkan Yenilgisi, Kimlik Sorunu ve Averof Zırhlısı”, *Osmanlı Donanmasının Seyir Defteri: Gemiler, Efsaneler, Denizciler*, ed. Ekrem Işın, Pera Müzesi Yayınları, İstanbul, Mayıs 2009, ss. 76-87, 82-83.

i Osmanî Muavenet-i Milliye Cemiyeti kurularak donanmanın güçlendirilmesi için para toplanmaya çalışılmıştır¹⁸. İttihat ve Terakki yönetimi yeni gemiler bulmaya çalışmışsa da İngiliz ve Fransızlar Osmanlı'ya satılacak hazır gemilerinin bulunmadığını söylemişler ve bunun üzerine Almanya'dan alelacele artık iyice köhneleşmiş iki savaş gemisi alınmıştır¹⁹. Bu gemilere eski Osmanlı kaptan-ı deryalarının adları verilmiştir: Barbaros ve Turgut Reis. Ancak 18 yaşındaki bu iki gemi Yunanlıların Averof zırhlısı ile başa çıkacak durumda değildi. Özellikle Balkan Savaşları sırasında Averof zırhlısı, Ege Denizi'nde Osmanlı'ya adım attırmayacak ve Ege Adaları'nın Osmanlı'dan alınmasında başrol oynayacaktır.

3. Balkan Savaşları'nda Osmanlı'nın Averof Zırhlısıyla İmtihanı

Fransız İhtilali'yle birlikte yayılmaya başlayan milliyetçilik düşüncesi, çok uluslu bir yapıya sahip olan Osmanlı'yı olumsuz etkilemiştir. İlk olarak 1804 yılında Sıplar bu düşüncenin etkisiyle isyan etmişler ve 1812 Bükreş Antlaşması'yla ilk ayrıcalığı elde eden azınlık olmuşlardır. İlk bağımsızlığı ise 1829 Edirne Antlaşması'yla Yunanlılar elde etmişlerdir. 93 Harbi'nden sonra imzalanan Berlin Antlaşması'yla da üç Balkan ulusu birden bağımsızlığını kazanmıştır: Sırbistan, Karadağ ve Romanya. Berlin Antlaşması'yla özerklik verilen Bulgaristan, 1908 yılında Meşrutiyet'in ilanı sırasında çıkan karışıklıklardan yararlanarak bağımsızlığını ilan etmiş ve Balkanlarda Osmanlı'ya bağlı gayrimüslim unsurlardan devlet kurmayan kalmamıştır²⁰.

Osmanlı Devleti'ni Balkanlar'dan tamamen atmak isteyen Balkan Devletleri, özellikle aralarındaki anlaşmazlıklardan dolayı çekimser davranıyorlardı. Ancak Rusya'nın ağabeyliği ve II. Abdülhamit döneminde siyasi amaçlarla Bulgarlar ve Yunanlılar arasında çıkarılan kiliseler meselesinin İttihat ve Terakki'nin 1910'da çıkardığı kanunla çözülmesiyle birlikte Balkan ulusları arasında sorunlar çözülmeye başlamıştır. 1912

¹⁸ Ayten Can Tunalı, "Aydın Vilayetinde Donanma Cemiyeti'ne Yapılan Yardımlarla İlgili Bir Belge", *AÜ DTCF Tarih Araştırmaları Dergisi*, C. 25, S. 39, 2006, ss. 161-169, s. 162.

¹⁹ Tüccarzade, a.g.e., s. 81.

²⁰ Mithat Sertoğlu, *Mufassal Osmanlı Tarihi: Resimli-Haritalı*, C. VI, TTK Yayınları, 1.b., Ankara, 2011, s. 3421.

yılında yapılan ittifak antlaşmaları ile birlikte Yunanistan, Bulgaristan, Sırbistan ve Karadağ arasındaki ittifak tamamlanmış oldu²¹.

8 Ekim 1912’de Karadağ’ın saldırmasıyla başlayan savaşa, daha sonra Yunanistan, Sırbistan ve Bulgaristan’ın da katılmasıyla savaş tüm Balkanlara yayılmış oldu. Osmanlı ordusu Balkan Savaşları’nda hem karada, hem de denizde mücadele etmek zorunda kalmıştır. Karada ordu, Doğu ve Batı olarak ikiye ayrılmış; doğu ordusu Bulgarlara karşı savaşırken, Batı ordusu ise 4 Balkan devletiyle birden mücadele etmiştir²². Denizlerde ise Ege denizinde Yunan donanmasıyla mücadele edilmeye çalışılmıştır. Ancak Averof gibi güçlü bir zırhlıya sahip olan Yunan donanması Osmanlı donanmasının boğazlardan çıkışına fırsat vermemiştir²³.

Balkan Savaşları’nda Osmanlı Donanması sadece Bulgarlara karşı başarı elde etmiştir. Özellikle Çatalca yakınlarına gelen Bulgar kuvvetlerini bombardımana tutarak onların ilerleyişini durdurmaya çalışmış ve bayağı bir hırpalamıştır. Balkan Savaşı’nın hemen başında Yunan Deniz Kuvvetleri, Yunan donanmasını iki ayrı filo ayırmış ve Osmanlı donanmasını boğaz önünde tıkama ve deniz egemenliğini kurma görevini vermiştir. Bu çerçevede Averof Zırhlısı’nın liderliğinde 6 muhrip 1 denizaltıdan oluşan birinci filo ile 3 zırhlı, 8 muhrip ve 2 torpidobottan oluşan ikinci filo Ege Denizi’nde ve adalarda Osmanlı donanmasına karşı harekât hazırlıklarına başlamışlardır²⁴. Osmanlı Donanması Çanakkale Boğazını abluka altına alan Yunan donanmasına karşı 16 Aralık 1912’de harekete geçmiş, İmroz önünde cereyan eden deniz savaşında her iki taraf gemileri ve özellikle Averof zırhlısı oldukça hasara uğramış olmasına rağmen Osmanlı donanması ablukayı kaldırmaya muvaffak olamamıştır²⁵.

Ege’de bulunan Averof zırhlısından kurtulmak isteyen Osmanlı Devleti, Averof zırhlısını buradan uzaklaştırmak için, Hüseyin Rauf Bey komutasında Hamidiye Kruvazörü’nü 14 Ocak 1913’te Ege’ye salmıştır. Buradaki plana göre Averof zırhlısı, gizli bir şekilde Ege’ye açılacak olan Hamidiye Kruvazörü’nün peşine düşecek ve asıl Osmanlı Donanması da Ege’ye açılarak rahat hareket etme imkânı elde edecekti. Hamidiye Kruvazörü gizli bir şekilde Çanakkale Boğazı’ndan Ege’ye çıkmış, ancak Yunan donanması komutanı Amiral Konduryotis Rauf Bey’in planını sezmiş olacak ki Averof’u hareket ettirmemiş, 30 mil hızındaki dört destroyeri

²¹ Bayram Kodaman, “Osmanlı Siyasi Tarihi (1876-1920)”, *DGBİT (Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi)*, C. XII, Çağ Yayınları, İstanbul, 1993, ss. 19-200, s. 165.

²² Özlü, a.g.m., s. 13.

²³ Toprak, “Averof Zırhlısı”, s. 83.

²⁴ Özlü, a.g.m., s. 13.

²⁵ Sertoğlu, a.g.e., s. 3506-3507.

göndermiştir²⁶. Hamidiye Kruvazörü ta Şıra'ya kadar gidip, Makedonya adındaki bir Yunan Kruvazörünü batırması ve burayı bombardımana tutmuştur²⁷. Hamidiye Kruvazörü yapmış olduğu bu seferle, sadece Yunanlıları değil Sırpı da tedirgin etmiştir²⁸.

18 Ocak 1913'te Yunan Donanması ile Mondros Deniz Savaşı'nı yapan Osmanlı donanması öncekinden daha ağır bir hasarla Çanakkale'ye geri dönmek zorunda kalmıştır²⁹. Deniz Savaşları'nda başarı sağlanamama sebeplerinden birinin komutanların siyasete karışması olduğu da Harp Tarihi Mecmuasında yer almaktadır. Halaskar Zabitan grubuyla İttihatçı zabıtlar arasındaki kıyasıya çekişme nedeniyle birbirlerinin başarılarını gölgelemek için bazı stratejik mevkiilerin düşmanın eline geçmesine dahi göz yumulmuştur. Burada da Kamil Paşa Hükümeti'ne ve Bahriye Nazırı Nazım Paşa'nın lehine bir başarı oluşmasını diye Averof zırhlısına karşı yapılan harekâta gereken yardımın yapılmadığı ifade edilmektedir³⁰.

Osmanlı Devleti, Balkan Savaşları'nda İtalya'nın elinde bulunanlar hariç Ege adalarının tamamını Yunanlılara kaptırmıştır³¹. Balkan Savaşları'nda kaybedilen Çanakkale Boğazı'nın etrafındaki adalardan Bozcaada, İmroz, Semadirek ve Limni Adaları stratejik noktalar olup, Limni Adası daha sonra Yunanlıların en önemli üssü konumuna gelecektir. Boğazlar sisteminin bir parçası olan bu adalar daha sonra I. Dünya Savaşı'nda Çanakkale Cephesi'ne karşı yapılan taarruzlarda da üs olarak kullanılmış ve bu üsler potansiyel tehdit olduğunu kanıtlamıştır³².

Balkan Savaşları'nda denizlerde alınan bu mağlubiyet ve adaların kaybedilmesi, İttihat Terakki yöneticilerinin güçlü bir donanmaya olan ihtiyacını ve iştiyakını artırmıştır. Bunun için özellikle halktan George Averof'u da örnek göstererek para talep etmişlerdir. George Averof'un Yunanlılar'a yapmış olduğu yardım iki farklı propaganda için kullanılmıştır. Birincisi Osmanlı zenginlerini ve halkını ordu ve donanmanın

²⁶ Feridun Kandemir, *Hatıraları ve Söyleyemedikleri ile Rauf Orbay*, Sinan Matbaası, İstanbul, 1965, s. 196.

²⁷ Ali Nazima, *Barbaros'un Hafidi Metin Hamidiye'nin Kahraman Kumandanı Rauf Bey*, Meziyet-i İktisadiye Kütüphanesi, İstanbul, 1328, s. 21.

²⁸ *Yeni Yol*, 21 Şubat 1328/6 Mart 1913, S. 18, HTU, 1/4.

²⁹ Sertoğlu, a.g.e., s. 3507.

³⁰ İlber Ortaylı, *İmparatorluğun Son Nefesi (Osmanlı'nın Yaşayan Mirası Cumhuriyet)*, Timaş Yayınları, 1.b., İstanbul, Mart 2014, s. 107.

³¹ Osmanlı Yönetimi, Uşi (Ouchy) Antlaşması'nda kendisine iade edilmesini istediği adaları Yunanistan'a kaptırmamak amacıyla, buranın İtalya'nın elinde kalmasını burayı geri alabilmesinin tek yolu olduğunu kabul etmiştir. Şerafettin Turan, "Rodos ve 12 Adanın Türk Hâkimiyetinden Çıkışı", *Bellekten*, C. XXIX, S. 113, Ocak 1965, ss. 77-120, s. 102.

³² Özlü, a.g.m., 12.

güçlendirilmesi için yardım etmelerini sağlamak amacıyla; ikincisi ise, bir Osmanlı tebaası olmasından dolayı kendi milletinden de olsa Yunanistan'a yapmış olduğu yardım ihanet olarak görülmüş ve İttihat Terakki'nin de izlemiş olduğu milliyetçi politikaların sonucunda milli bir iktisat anlayışı ortaya çıkmıştır.

Balkan Savaşları'ndan sonra, Osmanlı Donanma Cemiyeti'nin de katkılarıyla halktan toplanan yardımlar neticesinde İngilizlere iki denizaltı sipariş edilmiştir. Ancak son taksitleri ödendikten bir gün sonra, 2 Ağustos 1914'te, sancak çekme töreninden yarım saat evvel bunlara el konulduğu "*Sultan Osman*" adı verilen drenotu teslim almakla görevli olan Rauf Orbay'a bildirilmiştir. İngilizler sadece "*Sultan Osman*" ve "*Reşadiye*" adlı Osmanlı gemilerine değil, Şili hükümetine ait bir gemi ile satın alınması kararlaştırılmış ve pazarlığı yapılmış iki torpido destroyuna da el koymuşlardır³³.

Osmanlı Devleti bu durumdan büyük rahatsızlık duymuş, diğer sebeplerin de etkisiyle Almanya'ya daha da fazla yaklaşımaya başlamıştır. Daha sonra İngilizlerden kaçan, Goben ve Breslau adlı iki Alman savaş gemisi Boğazlardan geçerek Osmanlı'ya sığınmıştır. İngilizler henüz tarafsız durumda bulunan Osmanlı'nın gemileri kendisine teslim etmesini istemiştir. Ancak Osmanlı Devleti bu gemileri Almanya'dan İngiltere'de alacağı olan iki geminin yerine satın aldığı ifade etmiştir. Ve bunlara Osmanlı bayrağı çekilerek Yavuz (Goben) ve Midilli (Braslau) isimleri verilmiştir³⁴.

27 Ekim 1914'de Amiral Schoun komutasındaki Yavuz ve Midilli'nin de bulunduğu 11 gemilik Osmanlı filosu, hükümetin ve padişahın haberi olmadan Karadeniz'e açılmıştır. filo, 29 Ekim 1914'te Rus gemilerine saldırmış, Rusların Sivastopol ve Odessa limanlarını bombalamıştır. Bu durum üzerine 2 Kasım 1914'te Ruslar da Osmanlı'ya savaş açmış ve böylelikle Osmanlı Devleti bir oldubittiyle I. Dünya Savaşı'na girmiştir³⁵.

4. Averof Zırhlısının Osmanlı Devleti'nde Milli İktisat Politikası Üzerine Etkisi

İttihat ve Terakki Cemiyeti, II. Meşrutiyet Dönemi'nde eğitim ve kültür alanında olduğu gibi iktisadî alanda da milliyetçi politikalar izlemeye başlamış ve bu alanda Türkleri daha güçlü bir şekilde ön plana çıkarmaya çalışmıştır. Özellikle Balkan Savaşları'ndan sonra İttihat ve Terakki

³³ Rauf Orbay, *Cehennem Değirmeni: Siyasi Hatıralarım*, Truva Yayınları, 1. b., Eylül 2004, s. 17-18.

³⁴ Karal, a.g.e., C. XIX, s. 386.

³⁵ Karal, a.g.e., C. XIX, s. 395-397.

Türklüğün ekonomik alanda geri kalmışlığını gidermeyi “*mukaddes gaye*” olarak benimsemiştir. İttihat ve Terakki 1913’te kabul edilen siyasi programında da; milli iktisat siyasetine engel koyan, ekonomik bağımsızlığı zedeleyen kapitülasyonların, yabancılara tanınan bütün ayrıcalıklarla birlikte kaldırılmasını en önemli ekonomik hedef olarak belirlemiştir. Aslında bu amaç doğrultusundaki çalışmalar açıkça ifade edilmemekle beraber Bosna-Hersek’in Avusturya tarafından ilhak edilmesinden sonra Avusturya mallarına ve bu malları satan gayrimüslim tüccarlara karşı boykot uygulayarak daha küçük çapta ticaret yapan Türk tüccarlara yarar sağlamıştır³⁶.

Averof zırhlısının Balkan Savaşları’nda göstermiş olduğu başarılar Osmanlı’nın “*intihab-ı iktisadi*” denilen ekonomik uyanışında da etkili olmuştur. Balkan Savaşları’nın neden olduğu zulümler, kaybedilen topraklar, Osmanlı toplumunda Müslümanlar ve Gayrimüslimler arasında derin bir uçurum açmıştır. Bu sebeplerden dolayı, bu dönemde Gayrimüslimlere ve özellikle Rumlara karşı 1913-14 yıllarında bir boykotaj uygulaması başlamıştır. Boykotajın gerekçesi ise, Osmanlı Rum vatandaşlarının Yunan hükümetine bağlıta buldukları söylentisiydi. Boykotajı yürütenlere göre Balkan Savaşları’nda Yunanistan’ın başarısı kısmen Osmanlı Rumlarının mali desteğiyle gerçekleşmişti³⁷.

Averof zırhlısı, Balkan Savaşları sonrasında halkın iktisadi uyanışını sağlamak amacıyla özellikle kullanılmıştır. Bu zırhlının satın alınmasında Osmanlı vatandaşı bir Rum olan George Averof’un malvarlığını Yunan donanmasına bağışlamış olması³⁸ ve bu vakfın yardımları neticesinde bu geminin alınmış olması, halka dağıtılan bildirilerde ve yayınlarda özellikle vurgulanmıştır. Tasfir-i Efkâr Gazetesi’nin 13 Mayıs 1914 tarihli nüshasında yer alan “*Yerli Rumlar Yunan Donanmasına Muavenet Etmiyorlar mı?*” başlıklı haberin altında George Averof’un İstanbul’da basılan Rumca alfabe kitabının üzerindeki resmi yer almaktadır. Resmin altında ise “*büyük vatanperver*” şeklinde bir elkab yer aldığı belirtilmektedir. Gazete daha önceleri de Osmanlı vatandaşı Rumların gizli ve aleni bir şekilde Yunanistan’a ve Yunanlılara yardım ettiklerini belgeleriyile yazdıklarını belirtmekte ve bundan dolayı da pek çok defa gazetenin yayınlarının durdurulduğu belirtilmektedir. Bu haberi verdikten sonra gazete okuyuculara şu şekilde seslenmektedir:

³⁶ Yaşar Semiz, “İttihat ve Terakki Cemiyeti ve Türkçülük Politikası”, *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 2014, ss. 217- 244, s. 236-237.

³⁷ Toprak, “Averof Zırhlısı”, s. 85.

³⁸ The New York Times, August 4, 1899.

“Şimdi umum vatandaşlarımıza sorarız: Balkanlar harbinde bizimi zararımıza en büyük vezâifden birini gören (Averof) zırhlısı değildir? Bu zırhlıyı iştira iden âdemin resmini İstanbul’da (büyük vatanperver) vasfıyla Müslümanların gözü önünde Rum mekteblerine tevzi’ etmek, yeni yetişen rum çocuklarına ‘siz de bu âdemin eserine iktifsa idin’ demekden başka manayı haiz midir? Gözümüz önünde bu kadar müdhiş, bu kadar muhinane deliller de dururken biz hala vadi-i gafletde olacak mıyız? Hala (yavuz hırsız ev sahibinin basdırır) meseline nam-ı masadak olacak surette oparılan sahte feryadların istizar düşecek miyiz? Hala yüzümüze karşı, artık saklamaya bile lüzüm görmeden, hissiyat-ı hainanelerini böyle cereyanları, en kavi ve azamiüteessür silah olan vasıta-i iktisadiye ile te’dib ve tecziye eylemeyecek miyiz? Hala içtiğimiz suya, yediğimiz ekmeğe, giydiğimiz elbiseye kadar onlardan tedarike devam eyleyecek miyiz? Hususiyile hala, bu kadar aşikâr bir şekil alan bu hakikatleri, ancak vatan namına bağıra bağıra i’lân iden Tasfir-i Efkâra kabahat bulacak mıyız?”³⁹

Gazetede yer alan haberden de anlaşılacağı üzerine, burada George Averof ve Yunanistan’a yardım eden bazı Rum vatandaşlar üzerinden genelleme yapılarak, Rumlarla olan alışverişin kesilmesi noktasında tavsiyelerde bulunmaktadır. Burada belki de en önemli sıkıntılardan biri, Yunanistan’a yardım etmeyip Osmanlı’ya sadık olan Rumların ötekileştirilmeye başlanmasıdır.

Rumlara karşı yapılan boykot hareketi, Yunanlıların Makedonya Türklerine yaptıkları zulme karşı bir tepki olduğu kadar, Rumların ekonomik durumunu sarsarak Türklere bu alanda gelişmek imkânını verebilecek bir tedbir diye düşünülmekteydi. Bu nedenle İttihat ve Terakki Cemiyeti, Rumlarla Yunanlıların çoğunlukta bulunduğu bölgelerde Müslüman ve Türk esnaftan alışverişi ve Rum ve Yunan tüccarlarıyla her türlü ilişkinin kesilmesi düşüncelerini halka yaymıştır. Boykotla iki amaca ulaşmak hedeflenmişti: Rumların elindeki sermayenin tahrip edilmeden millileşmesini sağlamak ve bunun bir sonucu olarak da Rumları gönüllü göçe zorlamak⁴⁰.

Osmanlı Devleti’nin içinde bulunduğu dışa bağıllık ve dağılmaya çare olarak Türk ve Müslüman unsurun ekonomik hayata katılması ve bu kesimde sermaye birikiminin sağlanması düşüncesi çerçevesinde Aralık

³⁹ *Tasfir-i Efkâr*, 13 Mayıs 1914, Bayezid Kütüphanesi, HTU (Hakkı Tarık Us) Koleksiyonu, 289/306.

⁴⁰ Hasan Taner Kerimoğlu, “1913–1914 Rumlara Karşı Boykot ve Hüseyin Kazım Bey’in Bir Risalesi”, *ÇTTAD (Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi)*, V/13, (2006/Güz), ss. 91-107, s. 96.

1913'te Teşvik-i Sanayi-i Kanun-i Muvakkati yayınlanırken 1914 yılı başlarında Teşvik-i Sanayi Talimatnamesi çıkarılmıştır. İttihat ve Terakki yönetimi I. Dünya Savaşı başladıktan sonra “*milli iktisat*” çabaları çerçevesinde, ekonomiyi millileştirmek ve yabancı şirketleri denetim altına almak için gayret gösterdi. Alman ve Avusturya elçileri de dâhil olmak üzere bütün büyük devlet elçilerinin protestosuna rağmen 1 Ekim 1914'te geçici kaydıyla kapitülasyonları kaldırdı. İttihat ve Terakki yönetimi, I. Dünya Savaşı'nın başlaması ve bütün olumsuzluklarına rağmen ekonomik politikalarını uygulamaya devam etmişlerdir. 1 Ocak 1917'de Teşvik-i Sanayi-i Kanun-i Muvakkatinin Suret-i Tatbiki Hakkındaki Nizamname çıkarılmıştır⁴¹.

İttihat Terakki Cemiyeti'nin çalışmaları sonucunda, savaş yılları olmasına rağmen 1914-1918 döneminde milli anonim şirketlerin sayısında önemli bir artış sağlanmıştır. II. Meşrutiyet'in ilanına kadarki dönemde Osmanlı ülkesinde kurulan ya da büyük ölçüde Anadolu'da faaliyet gösteren anonim şirket sayısı 86 iken, 1908-1918 yılları arasında 236 şirket kurulmuştu. Meşrutiyet'in ilk beş yılında kurulan anonim şirket sayısı 113'tü. Savaş yılları olmasına rağmen 1914-1918 yıllarında kurulan anonim şirket sayısı ise 123 olmuştur. 1919 yılında ise ancak 9 şirket kurulması bu dönemde meydana gelen değişimi göstermesi bakımından önemlidir⁴². Bu dönemde kurulmuş olan 123 anonim şirketin büyük çoğunluğu Müslüman-Türk müteşebbisler tarafından kurulmuştur⁴³.

5. Mütareke Döneminde Averof Zırhlısı

I. Dünya Savaşı'nda Yunanlılar savaşa sonradan dâhil olmuşlar ve bu savaşta da Averof zırhlısından en iyi şekilde yararlanmışlardır. Osmanlı Devleti'nin I. Dünya Savaşı'ndan Mondros Ateşkes Antlaşması'yla çekilmesi üzerine İtilaf Devletleri Ateşkesin ilk maddesi gereği boğazlardan geçerek 13 Kasım 1918'de İstanbul'a gelmişlerdir. Normalde İstanbul'a gelecek gemiler arasında özellikle Osmanlı Devleti Yunan gemilerinin olmamasını istemiş ve bu da kabul görmüş olmasına rağmen 4 Yunan gemisinin İstanbul'a geldiği belirtilmektedir. 13 Kasım'da Yunan donanmasından ilk olarak Averof zırhlısı Boğaz'dan mızıkça çalarak Moda hizasına doğru ilerledikten sonra Kadıköy'e demirlemiş, üç Yunan torpidosu

⁴¹ İsmail Yıldırım, “XIX. Yüzyıl Osmanlı Ekonomisi Üzerine Bir Değerlendirme (1838-1918)”, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 11, S. 2, 2001, ss. 313-326, s. 324.

⁴² Zafer Toprak, *Türkiye'de “Milli İktisat” (1908-1918)*, Yurt Yayınları, Ankara, 1982, s. 57-58.

⁴³ İrfan Davut Çam, “Bir Milli İktisat Projesi:İzmir İktisat Kongresi”, *The Journal of Academic Social Science Studies*, Volume 5, Issue 5, October 2012, ss. 45-56, s. 49.

da onu takiben Boğaz'a girmiş, daha sonra birkaç manevra yaptıktan sonra Boğaz'dan uzaklaşmıştır.⁴⁴

İtilaf Devletleri Donanması'nın İstanbul'a gelmesiyle birlikte gayrimüslim azınlık arasında, özellikle Rumlar tarafından taşkınlıklar yapılmaya başlanmıştır. Kadıköy'den bir sandala binen bir Osmanlı ve bir Yunanlı Rum, George Averof zırhlısına yanaşmak için teşebbüs etmişlerse de gemiden karşılık görmedikleri için tekrar Kadıköy'e dönmeye mecbur olmuşlardır. Anlaşma gereği öğleden sonra saat iki civarında bütün İtilaf Devletleri donanması İzmit Körfezi'ne doğru hareket etmiştir⁴⁵.

İtilaf Devletleri'nin İstanbul'a geldiği gün, Yıldırım Orduları Komutanı Mustafa Kemal Paşa da İstanbul'a gelmişti. Mustafa Kemal Paşa'nın İtilaf Devletleri donanması boğazdan geçerken söylediği "*Geldikleri gibi giderler!*" sözünü yanında bulunan hüzünlü yaveri Cevat Abbas Bey'e ve arkadaşı Dr. Rasim Ferit Bey'e Yunan zırhlısı Averof'un geçişi sırasında söylemiştir. Ayrıca bu manzara karşısında "*Hata ettim; İstanbul'a gelmemeli idim; ne yapıp yapıp Anadolu'ya dönmenin çaresine bakmalı*" diyerek pişmanlığını belirtmiştir⁴⁶.

Yunanlıların 15 Mayıs 1919'da İzmir'i işgali sırasında Averof Zırhlısı'nın İzmir Limanı'nda demirlemiş olduğu, Midilli'de bulunan Yunan kuvvetlerinin başında bulunan Albay Zafiri'nin bir Yunan savaş gemisiyle İzmir'e gelerek Averof zırhlısına çıktığı belirtilmektedir⁴⁷.

Yunan donanması değişik dönemlerde Anadolu sahillerine bombardımanında bulunmuştur. Bundan dolayı BMM tarafından bunların bu bombardımanlarına karşı dikkatli olunması gerektiği bizzat Bakanlar Kurulu'nda alınan kararlarda Averof'un ismi zikredilerek yer almaktadır. Bakanlar kurulu 3 Temmuz 1921'de vermiş olduğu kararda 12 Haziran 1921 tarihinden itibaren Karadeniz sahillerinin savaş alanı ilan edildiği ve buna göre hareket edilmesi gerektiği belirtilmektedir⁴⁸. Ayrıca Averof zırhlısı Anadolu'daki Rumların tahrik edilmesinde ve bunların galeyana getirilmesinde propaganda aracı olarak kullanılmıştır. Yunan donanmasının en önemli gemisi olan Averof'un ve diğer Yunan zırhlılarının tenekeden büyük ölçekte resimleri yapılarak içinde mumlar yakılıp omuzlarda taşınarak

⁴⁴ Minber, 14 Kasım 1918, S. 14, HTU, 26/80.

⁴⁵ Minber, 14 Kasım 1918, Us, 26/80.

⁴⁶ E. Semih Yalçın, "Mütareke Döneminde Mustafa Kemal Paşa'nın İstanbul'daki Faaliyetleri (30 Ekim 1918-16 Mayıs 1919)", *AÜ DTCF Tarih Araştırmaları Dergisi*, C. 17, S. 28, 1995, ss. 173-206, s. 182.

⁴⁷ Selahattin Tansel, *Mondros'tan Mudanya'ya Kadar*, I-IV, C.I, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul, 1991, s. 189.

⁴⁸ Yılmaz Kurt, *Pontus Meselesi*, TBMM Yayınları, Ankara, 1995, s. 381.

Rumların heyecanlandırıldığı Canik Polis Müdürü Tevfik Hadi tarafından 22 Kasım 1921 tarihinde hazırlanmış olan raporda belirtilmektedir⁴⁹.

Averof zırhlısı daha sonra Büyük Taarruz öncesinde Karadeniz sahillerinin bombalanmasında da görev alacaktır. 9 Eylül 1922’de İzmir’in Yunan İşgalinden kurtarılması üzerine Averof zırhlısı Anadolu’dan kaçmak zorunda kalan Yunan askerlerinin ve gayrimüslim Rumların Ege adalarına taşınmasında kullanılmıştır. Averof zırhlısı sonraki yıllarda okul gemisine dönüştürülmüşse de II. Dünya Savaşı’nın patlak vermesi üzerine tekrar Yunan Donanması’nın Amiral gemisi olmuştur. Almanların Yunanistan’ı işgali üzerine Girit’e kaçan Averof zırhlısı, Yunanistan’ın Nazi işgalinden kurtarılmasından sonra tekrar geri gelmiştir. II. Dünya Savaşı’ndan sonraki yıllarda ıskartaya ayrılan tarihi gemi 1984 yılından itibaren müze olarak kullanılmaya başlanmıştır⁵⁰.

SONUÇ

Osmanlı Devleti, Yunanistan’ın Averof zırhlısını satın alması üzerine, Ege Denizi’nde üstünlüğü küçük bir devlete kaptırmıştır. Averof’un Yunanlılar tarafından satın alınmasından sonra Donanma Cemiyeti’nin topladığı yardımlarla Almanya’dan iki eski savaş gemisi alınmış, ancak bu gemiler Averof’la karşılaştırıldığında çok zayıf kalmışlardır. Daha sonra Balkan Savaşları sırasında bu geminin bizim donanmamızı Çanakkale’ye hapsedmesi, Ege Adaları’nı kaybetmemize neden olmuştur. Tabii bu durum hem halkın donanmayı güçlendirmek için yardımda bulunmasına hem de milli duyguların gelişmesinde etkili olmuştur. Balkan Savaşları’ndan sonra halkın yardımlarıyla İngiltere’ye iki denizaltı yaptırılmış, ancak bu gemiler de I. Dünya Savaşı’nın çıkması üzerine bize teslim edilmemiştir.

Averof’un Osmanlı’nın eski tebası olan bir Rum’un yardımlarıyla satın alınması, ekonomik alanda da hem İttihat ve Terakki yöneticilerinde hem de halkta “*intibah-ı iktisadi*”ye neden olarak ekonomik alanda milliyetçi düşüncelerin gelişmesinde ve milli iktisat politikasının gelişmesinde etkili olmuştur. Balkan Savaşları’ndan sonraki dönemde kapitülasyonlar kaldırılarak yerli şirketlerin kurulmasına büyük önem verilmiş, özellikle Rumlara karşı ekonomik alanda bir boykot uygulanmaya başlanmıştır.

Averof zırhlısının Osmanlı’ya vermiş olduğu en büyük rahatsızlık ise, Mondros’un imzalanmasından sonra, Rumların bu gemiyi bayram neşvesiyle karşılaması olmuştur. İstanbul’da gayrimüslimler bir şenlik

⁴⁹ Kurt, a.g.e., s. 408-409.

⁵⁰ http://en.wikipedia.org/wiki/Greek_cruiser_Georgios_Averof

havası içinde Yunan gemilerini ve askerlerini karşılarken, Müslüman Türk ahali bir matem hüznü içerisinde, Çanakkale Cephesi'nde verilen cansiperane mücadele ile geçmelerine izin vermedikleri bu gemilerin geçişini yaşlı gözlerle izlemiştir.

KAYNAKLAR

- Akyol, Taha, *Rumeli'ye Elveda: 100. Yılında Balkan Bozgunu*, Doğan Yayıncılık, 3.b., İstanbul, Şubat 2014.
- Ali Nazima, *Barbaros'un Hafidi Metin Hamidiye'nin Kahraman Kumandanı Rauf Bey*, Meziyet-i İktisadiye Kütüphanesi, İstanbul, 1328.
- Bostan, İdris, "Osmanlı Bahriyesinde Modernleşme Hareketleri, Tersâne'de Büyük Havuz İnşası", *150. Yılında Tanzimat*, TTK Yayınları, Ankara, 1992, ss. 69-100.
- _____, "XV-XVI. Yüzyıllarda Osmanlı Devleti'nin Deniz Politikası", *XV-XVI. Asırları Türk Asrı Yapan Değerler*, İSAV Yayınları, İstanbul, 1997, ss.185-204.
- _____, "Kılıç Ali Paşa", *Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, Ankara, 2002, C. XXV, ss. 411- 412.
- _____, "XVII. Yüzyılın İkinci Yarısında Osmanlı Gemi Teknolojisinin Değişimi Kadırga'dan Kalyona", *Osmanlı Araştırmaları*, S. XXIV, İstanbul, 2004, ss. 65-86.
- Çam, İrfan Davut, "Bir Milli İktisat Projesi: İzmir İktisat Kongresi", *The Journal of Academic Social Science Studies*, Volume 5, Issue 5, October 2012, ss. 45-56.
- Greek Cruiser Georgios Averof*,
http://en.wikipedia.org/wiki/Greek_cruiser_Georgios_Averof
- Kandemir, Feridun, *Hatıraları ve Söyleyemedikleri ile Rauf Orbay*, Sinan Matbaası, İstanbul, 1965.
- Karal, Enver Ziya, *Osmanlı Tarihi*, C. V;IX, TTK Yayınları, Ankara, 1996.
- Kerimoğlu, Hasan Taner, "1913-1914 Rumlara Karşı Boykot ve Hüseyin Kazım Bey'in Bir Risalesi", *ÇTTAD (Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi)*, V/13, (2006/Güz), ss. 91-107.
- Kodaman, Bayram, "Osmanlı Siyasi Tarihi (1876-1920)", *DGBİT (Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi)*, C. XII, Çağ Yayınları, İstanbul, 1993, ss. 19-200.
- Kurt, Yılmaz, *Pontus Meselesi*, TBMM Yayınları, Ankara, 1995.

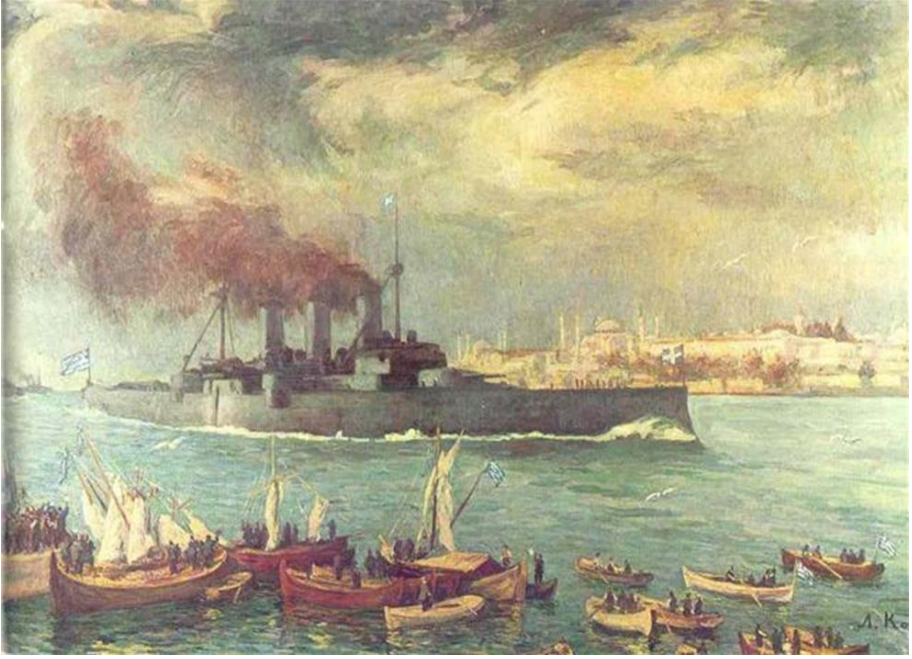
- Kütükoğlu, S. Mübahat, “Osmanlı İktisadî Yapısı”, *Osmanlı Devleti ve Medeniyeti Tarihi*, C. I, ed. Ekmeleddin İhsanoğlu, IRCICA Yayınları, İstanbul, 1994, ss. 513-650.
- Mehmet Şükrü, *Bahriyemizin Tarihçesi*, Mertebeyn-i Osmaniye Matbaası, İstanbul, 1328.
- Minber*, 14 Teşrin-i Sani (Kasım) 1918, S. 14, Bayezid Kütüphanesi, Hakkı Tarık Us Koleksiyonu, 26/80.
- Orbay, Rauf, *Cehennem Değirmeni: Siyasi Hatıralarım*, Truva Yayınları, 1. b., İstanbul, Eylül 2004.
- Ortaylı, İlber, *İmparatorluğun Son Nefesi (Osmanlı'nın Yaşayan Mirası Cumhuriyet)*, Timaş Yayınları, 1.b., İstanbul, Mart 2014.
- Özcan, Abdülkadir, “Osmanlı Askerî Teşkilâtı”, *Osmanlı Devleti ve Medeniyeti Tarihi*, C. I, ed. Ekmeleddin İhsanoğlu, IRCICA Yayınları, İstanbul, 1994, ss. 337-373.
- Özlu, Hüsnü, “Arşiv Belgeleri Işığında Balkan Savaşları'nda Ege Adaları'nın İşgali Süreci”, *ÇTTAD (Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi)*, XII/25, (2012-Güz), ss. 9-32.
- Semiz, Yaşar, “İttihat ve Terakki Cemiyeti ve Türkçülük Politikası”, *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 2014, ss. 217- 244.
- Sertoğlu, Mithat, *Mufassal Osmanlı Tarihi: Resimli-Haritalı*, C. VI, TTK Yayınları, 1.b., Ankara, 2011.
- Tansel, Selahattin, *Mondros'tan Mudanya'ya Kadar*, I-IV, C.I, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul, 1991.
- Tasfir-i Efkar*, 13 Mayıs 1914, HTU (Hakkı Tarık Us) Koleksiyonu, 289/306.
- The New York Times*, August 4, 1899.
- Toprak, Zafer, *Türkiye'de “Milli İktisat” (1908-1918)*, Yurt Yayınları, Ankara, 1982.
- _____, “Balkan Yenilgisi, Kimlik Sorunu ve Averof Zırhlısı”, *Osmanlı Donanmasının Seyir Defteri: Gemiler, Efsaneler, Denizciler*, ed. Ekrem Işın, Pera Müzesi Yayınları, İstanbul, Mayıs 2009, ss. 76-87.
- Tunalı, Ayten Can, “Aydın Vilayetinde Donanma Cemiyeti'ne Yapılan Yardımlarla İlgili Bir Belge”, *AÜ DTCF Tarih Araştırmaları Dergisi*, C. 25, S. 39, 2006, ss. 161-169.
- Turan, Şerafettin, “Rodos ve 12 Adanın Türk Hâkimiyetinden Çıkışı”, *Belleten*, C. XXIX, S. 113, Ocak 1965, ss. 77-120.
- Tüccarzade İbrahim Hilmi, *Balkan Harbinde Neden Münhezim Olduk*, Artin Asaduryan ve Mahdumları Matbaası, İstanbul, 1329.

- Uzunçarşılı, İsmail Hakkı, *Osmanlı Devletinin Merkez ve Bahriye Teşkilatı*, TTK Yayınları, 3.b., Ankara, 1998.
- Yalçın, E. Semih, “Mütareke Döneminde Mustafa Kemal Paşa'nın İstanbul'daki Faaliyetleri (30 Ekim 1918-16 Mayıs 1919)”, *AÜ DTCF Tarih Araştırmaları Dergisi*, C. 17, S. 28, 1995, ss. 173-206.
- Yeni Yol*, 21 Şubat 1328/6 Mart 1913, S. 18, HTU Koleksiyonu, 1/4.
- Yıldırım, İsmail, “XIX. Yüzyıl Osmanlı Ekonomisi Üzerine Bir Değerlendirme (1838-1918)”, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 11, S. 2, 2001, ss. 313-326.

Ekler

Ek. 1. 13 Kasım 1918'de İtilaf Devletlerinin İstanbul'u işgali sırasında Averof zırhlısının boğazdan geçişini gösteren Likourgos Kogevinas tarafından yapılmış temsili resim.

http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Averof_painting_1919_Bosporus.jpg

Ek. 2. Tasfîr-i Efkâr gazetesinin 13 Mayıs 1914 tarihli nüshasında “Yerli Rumlar Yunan Donanması’na Muavenet Etmiyorlar mı?” başlıklı haberde bulunan George Averof’un resmi.

Ek. 3. George Averoff'un 4 Ağustos 1899 tarihli The New York Times gazetesinde yer alan ölüm haberi.

GEORGE AVEROFF DEAD.

**He Had Expended More Than \$7,500,-
000 in Charities—A Benefactor of
Greece and Egypt.**

ALEXANDRIA, Egypt, Aug. 3.—George Averoff, the wealthy Greek, whose gift of a million francs for the restoration of the Stadium at Athens led to the revival of the Olympic games a few years ago, died here to-day in his seventieth year.

M. Averoff, who was born in Metzovo, Epirus, was a man of almost innumerable charities. When a lad of seventeen he became a clerk in his uncle's firm in Moscow, and upon the death of his relative inherited \$500,000. This fortune he increased very largely as a contractor for the supplies needed for the Russian troops in the Crimean War, and later as a banker in Alexandria. He never married, and it has been understood that his desire was to make the Greek Navy his legal heir.

At the outset of the Greco-Turkish war he won the special gratitude of the Greeks by presenting 40,000 uniforms to the Hellenic troops. In the erection of public buildings in Greece and the maintenance of public charities and other philanthropic interests he is said to have expended no less than \$7,500,000. It was his generosity which made it possible to revive the Olympic games successfully in Athens in 1896. The games were played in the Stadium, which he rebuilt. The lower part was constructed of marble, but owing to lack of time the upper part was finished in wood and painted white. Subsequently the wooden superstructure was removed and replaced by marble at M. Averoff's expense. On April 5, 1896, the day before the opening of the games, the Duke of Sparta unveiled a statue of the philanthropist, erected by the grateful citizens of Athens. The restoration of the Stadium cost more than 3,000,000 francs.

In Alexandria M. Averoff built a church, a boys' school, and a girls' school called the Parthenogeion. The teachers in both schools were paid by him. In Athens he endowed and built a boys' reformatory, a military school, and a polytechnic college, which cost more than \$300,000.

The New York Times

Published: August 4, 1899

Copyright © The New York Times